

Новица Пешић
Видоје Голубовић
Предраг Павловић

ВОЈВОДА ВУК
Ратничка легенда

Библиотека
БЕСМРТНА ПРЕТХОДНИЦА

Уредник
Зоран Колунџија

Слику на корицама обрадио
Милорад Антонијевић

НОВИЦА ПЕШИЋ
ВИДОЈЕ ГОЛУБОВИЋ
ПРЕДРАГ ПАВЛОВИЋ

ВОЈВОДА ВУК
РАТНИЧКА ЛЕГЕНДА

Друго издање

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

РТС

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
Београд

Војвога Вук

ПРЕДГОВОР

ВОЈВОДА ВУК И РАТНИ ДОБРОВОЉЦИ

Потпуковник Војин Поповић – војвода Вук неустрашиво и храбро се борио на челу четничких и добровољачких одреда за ослобођење српског народа у Четничкој акцији 1905–1908. године; балканским ратовима 1912. и 1913. и Првом светском рату од 1914. године. Крајем 1916. у вишедневној крвавој борби за ослобођење Кајмакчалана од Бугара погинуо је на челу својих ратника на Сивој стени планинског масива Груниште.

Књига о животу и ратовању војводе Вука, најпознатијег команданта добровољаца, настала сто година после његове погибије, потврда је да се његово дело не заборавља.

Војин Поповић – војвода Вук је оличење храбрости и смелости у ратним акцијама и изразити пример привржености и љубави према свом народу и отаџбини – синоним за свеукупно ратно добровољаштво, својствено српском народу у борбама за слободу, које сеже у нашу далеку прошлост.

*

У ратовима за ослобођење Србије које је наш народ водио против много јачих агресора поред регуларне војске су учествовали и четници и добровољци, који су својом вољом, без присиле, одлазили да се боре, често и на најопаснијем делу ратишта. Њихови мотиви били су искључиво

родољубиви, без икаквих идеолошких, националистичких и других побуда. Било је то самосвесно жртвовање за ослобођење и очување слободе Србије. Команданти одреда ратних добровољаца били су, углавном, официри школовани у војним академијама или високообразовани Срби из разних друштвених сталежа.

Назив *рајни добровољац* јавља се доста касно у српском народу иако је та врста ратника постојала од давнина, такорећи од Косовске битке. Израз се нарочито одомаћио у време највећих борби у ослободилачким ратовима у 19. веку, као и у прве две деценије 20. века. У то време била је и највећа потреба за њима јер је малена Србија водила тешке ослободилачке борбе против много надмоћнијих непријатеља, као што су били Турска, Аустроугарска, Немачка потпомогнуте од Бугарске и други.

Термин ратни добровољац у лексичкој и практичној примени у другим већим земљама готово да је занемарљив, док је у српском језику њему посвећено доста простора, што оправдава изнету тезу.

Према тумачењу у *Војном лексикону*: „Добровољац је лице које не подлеже војној обавези или које није мобилисано, а добровољно ступи у оружане снаге или у неку оружану формацију ван оружаних снага, из патриотских, класних, националних, политичких, религиозних, материјалних, авантуристичких и других побуда. По ратном праву ужива исту заштиту као и припадник оружаних снага, без обзира да ли оперише изван или у оквиру своје националне територије на окупираној или неокупираној територији, с тим што мора да се придржава прописаних услова.”¹

У *Илустрираној војној енциклопедији* наводи се: „Добровољци ратни сматрају се сва она лица (страни и наши држављани, који не подлежу војној обавези), која у току рата својевољно ступе и на војној дужности остану за све

¹ *Војни лексикон*, Београд, 1981.

време трајања рата, осим уколико раније не буду ослобођени (услед неспособности, посебних државних потреба итд.).”²

Наведено терминолошко објашњење, међутим, у потпуности не произлази из наше ратне стварности у ослободилачким балканским ратовима и у Првом светском рату. Добровољци су у те ратове одлазили искључиво из дубоко емотивног, родољубивог подстицаја, с наглашеном жељом да додатно ојачају редовну војску и тиме допринесу бржем ослобођењу од непријатеља, уз што мање жртве. Српском ратном добровољаштву у том периоду биле су стране националне, верске, идеолошке или временске ознаке и ограничења. Дакле, ратно добровољаштво било је очишћено од свих примеса које би га каљале јер је потицало из узвишеног људског карактера, тежње да се без приморавања жртвује за опште добро. Зато добровољан одлазак у ратну неизвесност, која подразумева и погибију „без имена и гроба”, заслужује пуно поштовање и ореол потпуне моралне чистоте.

Због тога се у нашем народу негују и поштују лик и дело ратних добровољаца из ослободилачких ратова Србије, а њихову родољубиву борбу требало би више приближити млађим генерацијама, које о тим јунацима мало знају. По томе се и мери карактер једног народа јер – ко не поштује другога, нема права ни да тражи поштовање.

Ратно добровољаштво организованије је заступљено у српској историји од Првог српског устанка 1804. године. Прву чету добровољаца у Србију је довео Ђорђе Ђурчија, и она је деловала у шабачко-подрињском крају. Међу последњима су се великом храброшћу и јунаштвом 1814. године на Засавици (бој на Дубљу) истакли добровољци Зеке Буљубаше и војводе Марка Прекодрињца, као и остаци Хајдук Вељкових „атлија”, који су бранили Неготин, а затим и Пореч на Дунаву.

² *Илустрирована војна енциклопедија*, Београд, 1939.

Многи историчари су у дужем периоду истраживали улогу и учинак добровољаца у борбама против отоманских завојевача.

Пажњу заслужује опсежан рад академика Владимира Стојанчевића, који наводи да су у Карађорђевој устаничкој војсци учествовали: „Бећари – добровољци потекли из разних крајева и ситуација и због разних мотива. Њихови називи, у разним крајевима Србије, су често били различити. Било да су долазили са стране, или били домороци, већина од њих је била под оружјем и пре устанка: у хајдуцима, у фрајкору, или у народној добровољачкој војсци за борбу против Пазваноглуа у последњој деценији 18. века, затим и дахија на почетку 19. века. Отуда су били називи: добровољци, својеволјци, фрајкорци, хајдуци, голи синови, голаћи, крцалије, ускоци, волонтери, осветници, момци...”³

Бећари, као посебан род војске устаничке Србије, првих неколико година били су изван чврстог организованог склопа народне војске. Њихово снабдевање није падало на терет државне касе, већ је имало карактер самодоприноса: потребе у храни, оружју и одевању биле су бриге појединаца, односно сеоских заједница, са изузетком снабдевања муницијом.

Борислава Лилић закључује: „Још од времена Првог српског устанка добровољци, односно добровољачке дружине, имале су знатну улогу у оружаним сукобима Срба са Турцима. Били су најчешће познати под именом бећари. Посебно су се истакли код заузимања Београда, када су претрпели доста губитака...”⁴

Допринос бећара јасније приказује историчар Миленко Вукићевић: „У ударној групи бећара – добровољаца која је

³ Владимир Стојанчевић: *Српски рајини добровољци – Увод у историографију и проблематику о добровољаштву*, Удружење ратних добровољаца, Београд, 2000.

⁴ Борислава Лилић, реферат „Српски ратни добровољци“, Архива удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, ф. 10, д. 324.

требала да заузме Сава капију у Београду налазили су се Конда, буљубаша; Узун Мирко Апостоловић и још петорица храбрих другова. За њим је ишла једна чета добровољаца, а даље иза њих, сва остала војска Милоја Петровића.”⁵

Међутим, о улози и ратном учинку добровољаца – бећара има и другачијих закључака.

Божидар Јововић у свом истраживању наглашава „да су се они борили из сасвим других побуда. Осим тога, они су жудели за пљачком, а понекад у томе нису имали мјере, изазивајући и кржаве злочине, који су осрамотили побједничко устаничко оружје. Приликом освајања Београда направили су такву сјечу турског живља да је то изазвало гнушање и највећих турских непријатеља.”⁶

Хиљаде бећара – добровољаца, ипак, борило се храбро и пожртвовано за слободу и обнову српске државе. Њима је нарочиту пажњу посвећивао Карађорђе Петровић, вођа Првог српског устанка, а они су највећим делом били на границама ослобођене Србије, нарочито у Делиграду, на Тимочком фронту и на Дрини.

Наставак Првог и Другог устанка били су Први и Други српско-турски рат (1876–1878) за ослобођење српског народа на Балканском полуострву и територијама Аустроугарске.

И у тим ратовима су учествовали добровољци из земље, али и из иностранства. Добровољци су добијали по Закону о добровољцима (који је Србија усвојила пред рат како би уредила међусобне односе) новчане принадлежности да би себи обезбедили храну и друге потрепштине, а наоружање и муницију су добијали из војних магацина.

У српско-турском рату добровољцима из Дринске војске командовао је мајор Ђока Влајковић, Ибарским кором

⁵ Миленко Вукићевић, реферат „Први српски устанак 1804. године”, Архива удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, ф. 10, д. 325.

⁶ Божидар Јововић, Истраживачки рад о ратном добровољаштву, Архива удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, ф. 10, д. 326.

архимандрит Нићифор Дучић, а Јужноморавско-добричким кором професор Милош С. Милојевић, с помоћницима Тодором Станковићем Нишлијом и Милојком Веселиновићем.

У Другом српско-турском рату добровољци су масовно регрутовани из месног становништва. Они су дејствовали, на разне начине, у позадини турске војске, све до масовних побуна и устанака какви су забележени у Власотинцу, на Чемернику, Црној Трави, Власини и на другим местима. Добровољце су предводиле народне старешине и други виђенији представници, од којих су нарочито познати Нишлија Никола Коле Рашић, Анђелко Хаџи Димитријевић, Аранђел Станојевић и други.

О учешћу добровољаца остао је запис непознатог учесника:

„Кад су Коле Рашић и његова дружина прешли на Сечаници 7. децембра, пођу даље са неким одредима наше војске и официрима Илијом Ћирићем, артиљеријским поручником, и Пером Грубишићем, пешадијским поручником па наиђу на бежанију из Прокупља, коју хтедну да заробе и догнају нешто говеда. У Горњем Дреновцу ухвате субашу Баба Јашара и поведу га са собом. Прешавши даље до села Брестовца, Пуковца и Кочана, људи се дижу на устанак и собом носе ко шта има.

После неколико дана, 11. децембра 1877. године, прибрана гомила људи са села, ко с пушком, ко с тољагом, ко с мотком, пиштољима, косама, секирама, јатаганима (и заробљени субаша Баба Јашар) на две – до три стотине људи, крену да ударе на Лесковац. Крену та разнородна војска на касапске шупе, уђе у варош и – сви на збор. Ту Коле Рашић честита Лесковчанима слободу и краљевину...”⁷

⁷ Новица Пешић, Добросав Туровић, Предраг Павловић: „Устанак у Топлици и Јабланици 1917.“, издање Удружења ратних добровољаца 1912-1918 њихових потомака и поштовалаца, Београд, децембар 2006.

*

Књига о потпуковнику Војину Поповићу, славном војводи Вуку, мало је позната историјска истина о лику и делу ратника који је и у немогућим условима, у свим борбама, био на челу својих добровољаца, не узмичући ни пред много надмоћнијим непријатељем. Погинуо је на Кајмакчалану у неравноправној борби с бугарским освајачем, на челу свог одреда, у 35. години живота.

*проф. др Гојко МИЉАНИЋ,
војни историчар*

Пешадијски војни инструктор Војин Појовић

УВОД

НА ВЕЧНОЈ СТРАЖИ СЛОБОДЕ

На београдском тргу, на Топличиним венцу, на високом постаменту, уздиже се монументална фигура ратника огрнутог црном пелерином с пушком у десној руци и високо уздигнутом левом руком. Зауостављен у покрету, на вечној стражи, поносито стоји *рајничка лејенда*: пешадијски потпуковник Војин Поповић – војвода Вук, командант српских ратних добровољаца.

Споменик војводи Вуку на Топличиним венцу

Потпуковник Војин Поповић, ратник, командир и командант у многим биткама за слободу Србије, рођен је у Сјеници, од оца Алексе и мајке Стане, по најизвеснијим изворима 9. новембра 1881. године, а храбро погинуо на челу својих добровољаца у одсудном боју на кајмакчаланском масиву Груништу 29. новембра 1916. године. Погодио га је метак испален из бугарске заседе у часу када је са својим јуришницима извршавао изричиту наредбу команданта Треће армије Српске војске пуковника Милоша Васића: „Грунишки вис се по сваку цену мора освојити”.

Битка на Кајмакчалану вођена је између 12. и 30. септембра 1916. године, када је српска Трећа армија уз велике губитке успела да заузме врх Свети Илија на висини од 2.523 m. Између 26. и 30. септембра 1916. врх је више пута заузиман, док га Српска војска, коначно, није заузела 30. септембра. Освајањем Кајмакчалана борбе на том делу фронта нису завршене. Добровољачки одред војводе Вука, иако веома исцрпљен и без значајније попуне, наставио је дејства све до 29. новембра 1916. године, до погибије војводе Вука.

Војводу Вука, погинулог команданта Добровољачког одреда, извукли су из борбе ратни другови и пренели у Скочивар. Једанаестог децембра његово тело пренето је у Солун, где је уз највеће војне почести сахрањен на војничком гробљу Зејтинлик. Имао је само 35 година.

Након обавештења о погибији потпуковника Војина Поповића Штаб Врховне команде Српске војске послао је извештај нашим армијама, врховном команданту савезничке Источне војске генералу Морису Сарају и команданту Британског експедиционог корпуса на Солунском фронту генералу Џорџу Милну. Српски званични извештај је гласио: „Солун, 30. новембар 1916. године. Двадесет деветог новембра вођене су локалне борбе, које су у пределу Груништа биле веома крваве. Ту је нашао херојску смрт, на челу своје јединице, неустрашиви потпуковник Војин Поповић.”¹

¹ Званични извештај штаба Врховне команде српске војске, Солун, 30. новембар 1916. године.

Обавештен о погибији познатог српског команданта и храброг ратника, генерал Морис Сарај, командант савезничке Источне војске, упутио је наредбу „За сву савезничку војску”: „Потпуковник Војин Поповић из Српске војске показао је ненадмашну храброст и полет без примера, одупирући се дуго на челу својих добровољаца у сектору Лерин-Биклиште, где је учинио велике услуге. Од почетка српске офанзиве он је неизмерно допринео добијеним успесима – све до тренутка када је славно погинуо на челу својих трупа: вечна му слава!”²

Наредба је прочитана у свим јединицама савезничке војске.

Обавештавајући јавност о погибији славног команданта Српске војске, „Српске новине” с Крфа објавиле су опширан некролог у коме се између осталог наглашава: „...И бележећи јуначку погибију његову, ми је не заливамо сузама туге, јер над гробом јунака суза не сме бити. Историја се спушта са невидљивих висина, а на вечне стране своје бележи – име његово, које се диже у царство снова, где Обилић међ сенима влада! Орловски лет крила његових полете још од горе Пчињске. Још тутње страшни удари чета његових, које су сламале пљачкашке хорде Бугара и Арнаутских качака и мрзнуло срце у Турака... А када је требало последњи пут поћи у бој – војвода Вук је био први. И настала је борба достојна векова. А та је борба била дивља и света. И док је сабље и мишице мушке, причаће се о тим бојевима. И док се буде причало о њима, гусларска струна славиће Змаја Пчињског и сабљу његову.”

Некролог потпуковнику Војину Поповићу – војводи Вуку завршава се следећим речима: „Погинуо је војвода Вук, и још је једна звезда угаснула, и још једна сабља је поломљена. Још један јунак је пао, силан као гром нашег завичаја, светао као зора која се рађа. Пао је дивни витез

² „Ратнички дневник” српске Врховне команде бр. 204, 22. децембар 1916.

Војин Поповић, сагорео је Пчињски Змај – војвода Вук. Вечан ти спомен, вечна слава наша!”³

О сахрани команданта српских ратних добровољаца војводе Вука „Српске новине” с Крфа писале су и у наредним бројевима. У једном чланку се истиче и следеће: „... Посмртни остаци војводе Вука пренети су у Солун у српску цркву Свети Сава, где је одржано опело са пет свештеника, том чину присуствовали су сви генерали српске војске који су се затекли у Солуну, затим особље Врховне команде, представници свих савезничких штабова, огроман број официра и грађанства. Изасланик генерала Сараја положио је на одар ратни крст којим је Француска посмртно одликовала војводу Вука док су крај одра говорили игуман Методије Миловановић и четник-доброволац Урош Петровић, два његова најстарија друга још из првих акција, 1904. године у Пчињи.

На Српском војничком гробљу у Зејтинлику, над хумком положено је 11 венаца српских дивизија и других јединица, а над гробом је, када је требало да се држи последње опроштајно славље, пуковник Апис – плакао!”⁴

Жалост је била велика и општа.

Седам година касније, 1923. године, ратни другови су организовали пренос посмртних остатака славног команданта и уз највише војне, државне и верске почести сахранили га на Новом гробљу у Београду.

На 35-годишњицу завршетка 32. класе Војне академије, у новембру 1936. године, у парку на Топличином венцу откривен је монументални споменик легендарном команданту потпуковнику Војину Поповићу – војводи Вуку, подигнут добровољним прилозима српских ратних добровољаца и школских другова.

Војвода Вук је одликован: Орденом Карађорђевог звезде са мачевима III реда (два пута) и IV реда, Златном медаљом

³ „Српске новине”, Крф, 2. децембар 1916. године

⁴ Лист „Велика Србија”, бр. 222, Крф, 11. децембар 1916.

Орден Карађорђевог звезда са мачевима

за храброст „Милош Обилић”, Медаљом Краља Петра I, Медаљом за војничке врлине и Споменицом 1912. и 1913. Од страних одликовања имао је руски Орден Св. Станислава III реда и француски Ратни крст корпусног реда.⁵

Био је ожењен Јелисаветом, рођеном Каракашевић, и имао кћер Слободанку.

Ратничка легенда војвода Вук својом делом исписао је светлу страницу у српском ратоводству за слободу и трајан је пример свим генерацијама како се воли и брани отаџбина Србија.

*Медаља краља Петра Првог
Карађорђевића*

*Златна медаља за храброст
„Милош Обилић”*

⁵ Споменница XXXII класе Војне академије поводом, 35 г. 1901–1936. Ин 8/874

І ДЕО

РАТНИК ЗА СЛОБОДУ СРБИЈЕ

- Живої и дело војводе Вука -

